

INF

-SCOOP

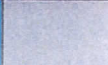
INFO-SCOOP is een maandelijkse uitgave van 101 MIPel

MAART 2001

MACEDONIË NIEUWE LONT IN KRUITVAT BALKAN?

BOSNIË-HERZEGOVINA SINDS DE ALGEMENE VERKIEZINGEN

GEOGRAFISCHE VERKLARINGEN VOOR CONFLICTEN

INHOUDSOPGAVE

**MACEDONIË NIEUW LONT
IN KRUITVAT BALKAN?** 3

**CHRONOLOGISCH OVERZICHT
VAN DE GEBEURTENISSEN IN
MACEDONIË** 10

**BOSNIË-HERZEGOVINA SINDS DE
ALGEMENE VERKIEZINGEN** 12

**GEOGRAFISCHE VERKLARINGEN
VOOR CONFLICTEN** 17

VOORWOORD

De laatste weken verschenen er in de media voor wat betreft de Balkan vrijwel uitsluitend berichten omtrent de gebeurtenissen in Macedonië en in de Presevo-vallei. Vormt Macedonie een nieuwe lont in het kruitvat Balkan?

Sinds de algemene verkiezingen in Bosnië op 11 november 2000 hebben zich echter ook in deze Balkanstaat belangrijke ontwikkelingen voorgedaan. Zo zijn er nieuwe regeringen gevormd in de Moslim-Kroatische federatie (MKF), de Republika Srpska (RS) alsmede op nationaal niveau. Tevens zijn er problemen met betrekking tot de Bosnische Kroaten die dreigen met het uitroepen van een derde (Bosnisch-Kroatische) entiteit in Bosnië.

De oorzaak van conflicten tussen verschillende staten worden meestal verklaard door sociaal-culturele en politieke tegenstellingen. Toch zijn er veel conflicten waar een geografische verklaring voor te geven valt.

COLOFON

INFO-SCOOP is een maandelijks uitgave van 101 MIPel.

Adres:

Simon Stevinkazerne,
MPC 41A, postbus 9012,
6710 HC Ede.

Telefoon: 0318-683050/3073/3023

Redactie: Maj Scholten, eint de Groot,
sgt Kolster & kpl Weidema.

INFO-SCOOP wordt verzonden aan die instanties welke functioneel belang hebben bij actuele informatie.

De inhoud van de **INFO-SCOOP** is volledig samengesteld uit open bronnen.

Overname uit deze publicatie is toegestaan mits de bron wordt vermeld.

Indien uw adres is gewijzigd, gelieve dit door te geven aan repro 101 MIPel.

(zie bovenstaand adres of telefonisch 0318-683023)

Op het Intranet zijn we o.a. te vinden op de startpagina van de KL onder de titel KL bladen of onder het volgende adres:

<http://10.32.2.118/DGC/101mipel/infoscoop>

C-101 Mipel
Majoor. M.J.D.Scholten

Macedonische militair overkijkt vallei

MACEDONIË NIEUW LONT IN KRUITVAT BALKAN?

AOOI SCHUIJL

Nadat aanvankelijk sporadisch strijd geleverd werd tussen Macedonische politie- en grensbewakingseenheden en Albanese separatisten, is nu gebeurd waar de internationale gemeenschap zo bang voor was. De etnische strijd is vanuit Kosovo via de Presevo-vallei overgewaaid naar Macedonië. De betrokkenheid van landen zoals in dit artikel Macedonië kan bijdragen tot een conflict waarbij de problemen in Kosovo verbleken. In Macedonië zijn de betrekkingen tussen Slavische Macedoniërs en etnische Albanezen over het algemeen niet echt slecht. De belangrijkste Albanese politieke partij (DPA alias PDSH) maakt zelfs deel uit van de regering. De politici zijn gematigd, maar de etnische bevolkingsgroepen leven daarentegen volledig gescheiden. Zelfs in 'gemengde' dorpen en steden zijn geen gemengde huwelijken en Slaven en Albanezen worden verdeeld door taal, godsdienst, geschiedenis en geboortencijfer.

In het eerste deel van het artikel begin ik met een opsomming van enkele kerngegevens van Macedonië. Vervolgens belicht ik de situatie waarmee Macedonië, met betrekking tot haar defensie na het vertrek van het Joegoslavische leger (JNA), werd geconfronteerd.

Tenslotte besluit ik het artikel met de actuele situatie in Macedonië m.b.t. de bevolkingsgroepen en de situatie aan de grens met Kosovo. Voor een uitvoerige beschrijving van de Macedonische demografie, cultuur en geschiedenis verwijs ik naar de voorgaande afleveringen van de Infoscoop: november '98; januari '99 en december '99.

Bronnen: ANP, Algemeen Dagblad, NRC Handelsblad, Frankfurter Allgemeine Zeitung, Internationale Samenwerking en de Volkskrant.

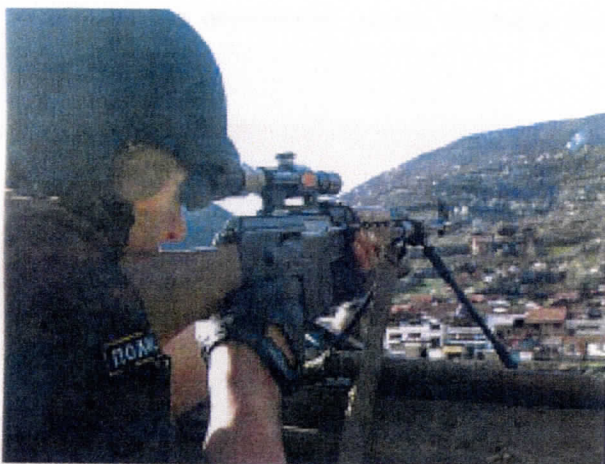
KERNGEGEVENS

OFFICIËLE NAAM:	FORMER YUGOSLAV REPUBLIC OF MACEDONIA (FYROM)
OPPERVLAKTE:	25.713 KM ² (RUIM DE HELFT VAN NEDERLAND)
DEMOGRAFIE:	NAAR DE VOLKSTELLING VAN 1994 1,94 MILJOEN INWONERS. -66,5% SLAVISCHE MACEDONIËRS (OVERWEGEND CHRISTELIJK-ORTHODOX) -22,9% ETNISCHE OF MACEDONISCHE ALBANEZEN (OVERWEGEND ISLAMITISCH) -EEN KLEIN DEEL VAN DE SLAVISCHE MACEDONIËRS IS MOSLIM -EEN KLEIN DEEL VAN DE ALBANEZEN (VOORNAMELIJK IN EN ROND SKOPJE) IS KATHOLIEK -4% TURKEN -2,1% SERVIËRS -2% ROMA (ZIGEUNERS) -1% VLACHEN (AAN ROEMENEN VERWANTE BEVOLKINGSGROEP)
GODSDIENST:	-CHRISTELIJK-ORTHODOX 67% -ISLAMITISCH (SOENNITISCH) ONGEVEER 30% -ROOMS-KATHOLIEK
HOOFDSTAD:	SKOPJE (CA. 540.000 INWONERS)
GROTE STEDEN:	KUMANOVO 135.000; BITOLA 86.200; PRILEP 71.900 EN TETOVO 65.300
OFFICIËLE TAAL:	MACEDONISCH, NAUW VERWANT AAN HET SERVISCH EN HET BULGAARS. DE TAAL WORDT IN HET CYRILLISCHE SCHRIFT GESCHREVEN

DEFENSIE

VERTREK JNA

In navolging van Slovenië, Kroatië en Bosnië-Herzegovina, maakte ook Macedonië zich los van Joegoslavië. Dat er eigenlijk geen geweld is gebruikt, was te danken aan de diplomatie van Macedonië. Op 8 september 1991 stemde een meerderheid van de bevolking in een referendum voor onafhankelijkheid. Macedonië verklaarde zich op 20 november van dat jaar onafhankelijk. Na deze beslissing zou het Joegoslavische leger (JNA) zich uiterlijk op eind april 1992 uit Macedonië hebben teruggetrokken. Het JNA zou volgens de op regeringsniveau gemaakte afspraken al het belangrijke in Macedonië opgeslagen militaire materieel aan de nieuwe staat overgedragen. Joegoslavië hield zich in eerste instantie aan de afspraken waarbij de eenheden inderdaad ruim voor de geplande deadline waren teruggehaald.

een lid van de Macedonische veiligheidstroepen

Edoch al het militaire materiaal van enige waarde werd toch door het JNA meegenomen, waardoor Macedonië in feite in militair opzicht weerloos was geworden.

Nadat de terugtrekking van de JNA uit Macedonië een feit was, begon het land aan de noodzakelijke reorganisatie van zijn strijdkrachten, de 'Army of the Republic of Macedonia' (ARM). Door de slechte economische situatie in Macedonië verloopt dit proces tot heden zeer traag. Het land werd voor de opbouw van het leger grotendeels afhankelijk van steun van derden. Zo heeft de ARM de afgelopen jaren op grote schaal militair materieel ontvangen van

bevriende naties (o.a. Griekenland, de VS en Bulgarije). De enige professionele gevechtseenheid is een 'Special Forces' eenheid. Deze eenheid werd een aantal jaren geleden opgericht en is gevuld met ca. 300 man. De eenheid kan worden ingezet voor acties tegen terroristen en saboteurs. Het belangrijkste ARM materieel bestaat uit BTR-80 pantservoertuigen en een negentigtal sterk verouderde door Bulgarije geleverde (Russische T-55) tanks.

HUIDIGE SITUATIE

Ondanks het feit dat de ARM sinds 1992 wordt gereorganiseerd is het in het algemeen nog steeds een slecht getraind en onvoldoende uitgerust leger. Dit wordt mede veroorzaakt door de relatief gespannen politieke verhoudingen en de slechte economische situatie. Tot op heden heeft de reorganisatie weinig positieve effecten opgeleverd. De sterkte van het huidige leger wordt geschat op 15.000 militairen (waaronder 40% etnische Albanezen), 60.000 reservisten en 7.500 paramilitaire politieagenten.¹ De Albanezen zijn echter niet of nauwelijks betrokken in leidinggevende functies. Zonder uitgebreide hulp, in de vorm van geld, materieel en expertise van derden is Macedonië niet in staat de voorgenomen reorganisatie effectief door te voeren. De strijdkrachten zijn in tegenstelling tot de intentie (zie 'Structuur') zoals de zeer recente levering van munitie door Bulgarije niet in staat Macedonië langer dan enkele dagen te verdedigen. Zelfs voor het beteugelen van de huidige binnenlandse onlusten zijn naar verwachting onvoldoende middelen beschikbaar. Een marine heeft het volledig landomsloten land niet en de luchtmacht telt tien trainingsvliegtuigjes en drie Russische helikopters (waarvan zeer recent een heli is verongelukt).

STRUCTUUR

De president (Trajkovski) is tevens opperbevelhebber van de ARM. In vredetijd staan de strijdkrachten onder leiding van een civiele minister van Defensie, die gecontroleerd wordt door het parlement. De hoogste militair is de chef van de generale staf (CGS), die direct verantwoording verschuldigd is aan de minister van Defensie. Macedonië koos na haar onafhankelijkheid voor een betrekkelijk klein, licht infanterie leger dat snel en flexibel kan worden ingezet. De intentie is dat een dergelijk klein professioneel en met

de juiste middelen uitgerust leger, mede gezien de geografische gesteldheid van het land, in staat wordt geacht een groter en zwaarder uitgerust leger voor een bepaalde periode tegen te houden. Verder wordt zij geacht de grensbrigades, met name aan de Kosovaarse en Albanese grenzen, bij te springen in hun voortdurende strijd tegen wapen-, drugs- en sigaretten-smokkelaars. Tenslotte is dit type leger beduidend goedkoper dan een leger dat met zware tanks e.d. is uitgerust. Macedonië neemt voortuitlopend op een eventueel NAVO-lidmaatschap, sinds 1995 deel aan het NAVO 'Partnership for Peace' (PfP) programma. Het leger wordt naar NAVO beginselen en standaarden geherstructureerd. In dit kader nam Macedonië de afgelopen jaren regelmatig deel aan PfP-oefeningen. Daarnaast maakt Macedonië deel uit van het in 1998 opgerichte 'Multinational Peace Force South East Europe' (MPFSEE) waaraan een zevental landen uit de regio deelnemen te weten: Italië, Turkije, Griekenland, Bulgarije, Albanië, Roemenië en Macedonië. Tenslotte streeft de regering naar participatie in de overige westerse economische- en veiligheidsorganisaties.

CULTURELE VERHOUDING

GRONDWET

De Albanese rebellen hopen bij hun huidige subversieve acties gebruik te maken van fricties tussen de Albanese minderheid in Macedonië en de slavisch-Macedonische meerderheid. Wat betreft de verhouding tussen de slavische en Albanese Macedoniërs belooft het een cruciaal jaar te worden. Hierbij is ook de grondwet belangrijk. De Albanese beschouwen de pream-

bule (inleiding) uit de grondwet als een steen des aanstoots. De preambule stelt dat Macedonië een staat van het Macedonische volk is waardoor de Albanese zich gedegradeerd voelen tot tweederangs burgers. De slavische Macedoniërs zijn het hier echter niet mee eens. Zo zei de voormalige Macedonische president Gligorov onlangs in een interview nog het volgende:

*"De preambule van de grondwet is geen normatief of wettelijk deel van de constitutie, maar een historische tekst. Macedoniërs vochten in het verleden voor een eigen staat, samen met andere nationaliteiten die in Macedonië wonen. Geen enkele minderheid heeft problemen met de grondwet, behalve de Albanese. Ze willen dat Macedonië wordt omschreven als een staat van Macedoniërs en Albanese. In onze grondwet staat dat de soevereiniteit van de staat toebehoort aan alle burgers van Macedonië en volgens de EU voldoet de grondwet aan alle Europese normen en waarden."*²

² Uit een interview met Kiro Gligorov (Internationale Samenwerking van sept. 2000)

Albanese steunbetuiging in Tetovo aan de etnische rebellenbeweging

Tetovo

ONDERWIJS

In Tetovo hielden op 14 maart jl. militante Albanese een demonstratie die ocriep tot meer inspraak, culturele vrijheden en gelijke rechten van Albanese in het land. Een aantal grieven:

-Albanese mogen zich in het parlement niet in het Albanese uitdrukken;

-Binnen de overheid zijn te weinig functies voor Albanese weggelegd;

-Albanese hebben geen eigen staatsuniversiteit. De universiteit is een heet hangijzer. De stad Tetovo heeft een Albanese staatsuniversiteit, maar haar diploma's worden nergens erkend, ergo zelfs in Macedonië niet! Bovendien wordt de universiteit financieel door de Albanese diaspora in stand gehouden. Als interimoplossing heeft de regering vorig jaar besloten een privé-universiteit voor Albanese te stichten. De bedoeling is dat de talen Albanese, Macedonisch en Engels gebezigd zullen worden, terwijl het geld van Westerse donoren komt.³ Maar de interimoplossing is niet overal goed gevallen. De Albanese politicus Xhemal Misliu: *"Ik betaal belasting. Mijn kinderen mogen dus naar een staatsuniversiteit."* Naar de staatsuniversiteit in de hoofdstad Skopje gaan zijn kinderen uit principe niet, want daar is de voertaal Macedonisch.

REGERINGSCOALITIE

De huidige Macedonische regering, die eind 1998 aantrad, bestaat uit een coalitie van 3 partijen. De VMRO-DPMNE (Interne Macedonische Revolutionaire Organisatie) staat onder leiding van de slavisch-Macedonische Ljubco Georgievski, die tevens minister-president is. Het Democratisch Alternatief (DA) een centropartij die streeft naar samenwerking met de verschillende bevolkingsgroepen.

³ Dit project wordt uitgevoerd door de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE)

Deze partij wordt geleid door de slavisch-Macedonische Vasil Tupurkovski. De derde regeerpartij is die van de etnisch-Albanese Democratische Partij van Albanese (DPSH alias DPA) van Arben Xhaferi. Deze partij heeft vijf ministers voor de huidige regering geleverd. De slavisch-Macedonische jurist Boris Trajkovski is sinds 1999 de president van Macedonië. Trajkovski is afkomstig uit de VMRO-DPMNE en was voorheen minister van Buitenlandse Zaken. Vanwege zijn gematigde opstelling jegens minderheden hebben ook veel Albanese Macedoniërs op hem gestemd.

ALBANESE PARTIJEN EN GROEPINGEN

PDP (ALBANESE PARTIJ VOOR DEMOCRATISCHE WELVAART)

Deze politieke partij wordt geleid door Imer Emiri en behoort tot de gematigde stroming binnen de Albanese-Macedonische gemeenschap. In 1997 nam de invloed van deze partij binnen de Albanese gemeenschap af doordat zij onvoldoende reageerde op het groeiende ongenoegen van de Albanese minderheid over haar culturele en politieke situatie.

PDPA (PARTIJ VOOR DEMOCRATISCHE VOORUITGANG VOOR DE ALBANEZEN)

De leiders van deze partij zijn Arben Xhaferi (gematigd) en Menduh Thaci (radicaal). Het partijbestuur is in Tetovo gevestigd. De partij behoorde tot de radicale stroming, maar gematigde politici trachten door samenwerking met de Macedonische politici meer begrip voor de Albanese situatie te krijgen. Deze partij is midden 1997 met de NDP tot de PDSH (alias DPA)

Macedonische premier Ljubco Georgievski

Arben Xhaferie

PDSH (DEMOCRATISCHE PARTIJ VAN ALBANEZEN - ALIAS DPA)

Midden 1997 ontstaan door een fusie van de PDPA en de kleine partij de NDP.

Deze nieuw ontstane politieke partij heeft zich radicaler opgesteld dan de PDP. Toch heeft de partij contact gezocht met de PDP voor een eventuele samenwerking in de naaste toekomst.

Onder de filosoof Arben Xhaferi is de partij tot de Macedonische regering toetreden.

NDP (NATIONAAL DEMOCRATISCHE PARTIJ)

Deze partij heeft zich half maart losgemaakt uit de PDSH.

Deze radicale partij zou zich sterk maken voor een drastische verandering van de huidige Macedonische staatsvorm.

De partij streeft naar een confederatie bestaande uit een etnisch Albanees (west-Macedonië) en een slavisch deel.

Dit streven werd overigens door de huidige Macedonische minister van Buitenlandse Zaken, (de Albanees) Kerim van de hand gewezen.

Macedonische Minister
van Buitenlandse Zaken,
Srgan Kerim

NLA alias AKSH (NATIONAL ALBANIAN ARMY)

Het 'Albanees Nationale Leger' - Armata Kombetare Shqiptare (AKSh) is een etnisch-Albanese groepering die in het bergachtige westen van Macedonië opereert en waarschijnlijk betrokken is geweest bij de meest recente incidenten. De AKSh is gelieerd aan strijdende groeperingen zoals het UÇPMB in de Presevo-vallei, met name door een gemeenschappelijke politieke en financiële achterban. Het is inmiddels bekend dat de AKSh al tijdens de Kosovo crisis het toenmalige UÇK met wapens steunde. Verder steunde zij hun operaties tevens met logistieke middelen waaronder het vervoeren van UÇK-strijders naar Kosovo. Tot nu toe heeft de AKSh o.a. de verantwoordelijkheid voor de aanslag op een politiebureau in Tetovo (11 jan. '01) voor zich opgeëist.

De extremisten in Macedonië hebben de volgende eisen gesteld:

- meer rechten voor de Albanese bevolking in Macedonië;

- een nieuwe grondwet, met daarin gelijkstelling van Slavische Macedoniërs en Albanesen;

- internationale bemiddeling.

In tegenstelling tot de guerilla's in Zuid-Servië verklaren ze nadrukkelijk niet de intentie voor een 'Groot-Albanië' of aansluiting bij Kosovo na te streven. Ze erkennen zelfs de Macedonische staat. Op deze manier hopen de rebellen de internationale gemeenschap niet tegen zich in het harnas te jagen.

Ze stellen dat hun eisen tegemoet komen aan de eerder geschetste onvrede van de Albanese bevolking.

ACTUELE SITUATIE

GRENZEN GESLOTEN

Macedonië heeft op 4 maart jl. alle grensovergangen met Kosovo gesloten.

De Macedonische regering nam deze stap nadat drie Macedonische soldaten door terroristische acties van Albanese separatisten waren omgekomen.

De vluchtelingenorganisatie van de VN, de UNHCR, heeft gemeld dat honderden mensen

etnisch-Albanese guerillastrijder

het Macedonische grensgebied zijn ontvlucht. Macedonië vindt de huidige situatie een gevaar voor de stabiliteit in eigen land en in de rest van de Balkan.

Het Macedonische leger heeft zijn troepen in het grensgebied versterkt in een poging het bergdorp Tanusevci (dichtbij de grens met Kosovo) van de buitenwereld af te sluiten om zo de bewegingsvrijheid van de Albanese te beperken. In verband met aanhoudende activiteiten van Albanese rebellen heeft de regering in Skopje besloten reservisten van de politie te mobiliseren.

Bij het leger werd een soortgelijke maatregel al eerder genomen.

WESTERSE STEUN NOODZAKELIJK

Amerikaanse KFOR-eenheden hebben posities ingenomen in het grensgebied tussen Kosovo en Macedonië. Zij zullen de aanvoer van etnisch Albanese troepen en voorraden vanuit Kosovo naar Macedonië afsluiten.

De Macedonische regering heeft na een spoedberaad van haar ministeries van Binnenlandse Zaken en Defensie, de internationale gemeenschap dringend om maatregelen gevraagd.

De regering zal bij de VN-Veiligheidsraad aandringen om de bufferzone aan de grens van Kosovo met Macedonië hermetisch af te grenzen. Het liefst zag zij dat in deze zone NAVO/KFOR-militairen worden gestationeerd om te voorkomen dat rebellen in Kosovo vanuit Macedonië met wapens worden bevoorrad. Vooral het feit dat de Macedonische autoriteiten over veel minder middelen en ervaring beschikken om subversieve activiteiten het hoofd te bieden speelt hierbij een rol.

BEZORGDHEID BUURLANDEN

Buurland Griekenland heeft zijn bezorgdheid geuit over de situatie in de voormalige Joegoslavische republiek. De Griekse Minister van Buitenlandse Zaken, Papandreou bracht een bezoek aan Skopje (6 mrt. jl.) om overleg te plegen over de toenemende spanningen. De huidige relatie met Griekenland is sterk verbeterd. Jarenlang blokkeerde Griekenland namelijk de internationale erkenning van de Joegoslavische republiek. Het ging om de naam en om de vlag van Alexander de Grote, ('het begin van de Griekse beschaving') die door Macedonië werd gebruikt. Een miljoen Grieken betoogden in 1994 tegen erkenning van Macedonië, en met een economische boycot, die dat land bijzonder veel schade heeft berokkend, zette Griekenland zijn eisen kracht bij.

Er kwam een nieuwe Macedonische vlag en de naam werd veranderd in Former Yugoslav Republic of Macedonia (FYROM).

Momenteel is het de grootste investeerder, ofschoon het nog steeds bezwaren maakt tegen het gebruik van de naam Macedonië. Na diplomatieke druk van de VS werd een interim-akkoord tussen Griekenland en Macedonië gesloten.

Ook de betrekkingen met Bulgarije zijn verbeterd, dat bleek na een bezoek van premier Georgievski aan Sofia. Voorheen beschouwden de Bulgaren het Macedonisch als een Bulgaars dialect en Macedonië als een deel van het Grote Bulgaarse Rijk van Simeon de Grote (893-927 na Christus). Met de Vrede van San Stefano (februari 1878) werden grote delen van de Balkan (waaronder een deel van Macedonië - West Thracië) aan een autonoom Bulgaars koninkrijk toegewezen. Op het Congres van Berlijn (juli 1878) dwongen de grootmachten Bulgarije Macedonië weer aan het Ottomaanse Imperium af te staan. Net als Griekenland erkende Bulgarije geen Macedonisch volk. Begin maart maakte de Bulgaarse premier Ivan Kostov bekend dat zijn land Macedonië opnieuw met militaire hulpgoederen (munitie) in de strijd tegen de etnische separatisten zal bijstaan.

Het geweld in en rond Tetovo werd door de Albanese regering veroordeeld, die bij monde van minister van Buitenlandse Zaken Paskal Milo liet weten de Macedonische soevereiniteit te steunen en de Albanese. Verder riep hij Macedonië op een dialoog met de regering in Skopje aan te gaan over hun eisen en klachten.

De Albanese premier Ilir Meta zei dat "*daden van geweld onacceptabel zijn, onacceptabel en verwerpelijk*".

Dit standpunt werd ook door de drie belangrijkste politieke partijen van de Albanezen in Kosovo gedeeld. De beschuldiging als zou het gaan om "*vanuit Kosovo geëxporteerd geweld*", werd unaniem van de hand gewezen. De belangrijkste leider van de Kosovo-Albanezen, Ibrahim Rugova, zei in Berlijn: "*Als de problemen van de Albanezen sneller worden opgelost, hebben de extremisten minder mogelijkheden geweld te gebruiken.*"

VERWACHTING

Van een gemeenschappelijk streven door de Albanese gemeenschappen in Montenegro, Macedonië, Zuidoost Servië en Kosovo naar een '*Groot-Albanië*', lijkt geen sprake.

Het Nationale Bevrijdingsleger NLA dat nu in en rond Tetovo en langs de grens met Kosovo actief is, eist geen vereniging met de Albanezen in Albanië en/of Kosovo. Het eist verbetering van de rechten van de Albanezen binnen Macedonië

zelf: hoger onderwijs in het Albanees, het Albanees als tweede staatstaal, toegang tot overheidsbanen, grondwettelijke gelijkstelling van Albanese en Slavische Macedoniërs.

Ook de voorzitter van de DPSH, Arben Xhaferi waarschuwde tenslotte voor het idee dat de huidige opstand voortkomt uit de wens van een Groot-Albanië: "*Wij zijn Macedonische Albanezen en hebben weinig gemeen met de Kosovaren. De beambten, politiemensen en soldaten worden gediscrimineerd, een Albanese officier in het Macedonische leger is net als een carrière in het bedrijfsleven ondenkbaar. De rebellen zijn gewone burgers uit west-Macedonië die de neus vol hebben van de Macedonische onderdrukingspolitiek. Omdat ik me van de gewelddadige overvallen heb gedistantieerd, werd ik in Tetovo als verrader beschouwd. De NAVO moet interveniëren om een bloedbad door het Macedonische leger en politie te voorkomen.*"⁴ Maar zowel de NAVO als de EU hebben een militair ingrijpen (voorlopig) van de hand gewezen en ditzelfde geldt voor een uitbreiding van het KFOR-mandaat. ■

⁴ Uit een interview van Arben Xhaferi met *Die Welt am Sonntag* van 18 maart 2001.

Macedonische troepen vuren op de heuvels rond Tetovo

CHRONOLOGISCH OVERZICHT VAN DE GEBEURTENISSEN IN MACEDONIË

- **22 januari:** bij een granaataanval op het politiebureau in Tearce (een etnisch-Albanees dorpje in het noordwesten van Macedonië) kwam een politieagent om het leven en raakten drie agenten gewond. De verantwoordelijkheid werd opgeëist door een etnisch-Albanese groepering - 'het Nationaal Bevrijdingsleger';
- **17 februari:** vuurgevecht tussen Macedonische grenswachten en Albanese rebellen bij Tanusevci;
- **26 februari:** politieagenten in Tanusevci door rebellen beschoten. Macedonisch leger raakt voor het eerst bij de gevechten betrokken;
- **27 februari:** betrokkenheid internationale gemeenschap. Waarnemers naar de grens met Kosovo;
- **4 maart:** eerste Macedonische militairen komen om bij een aanval van de rebellen;
- **5 maart:** Macedonië vangt aan met een mobilisatie van reservisten t.b.v. de grensbewaking;
- **7 maart:** Amerikaanse KFOR-militairen verwonden tijdens een vuurgevecht in Kosovo aan de grens met Macedonië twee etnische Albanese;
- **8 maart:** etnisch-Albanese guerillastrijders lokken een Macedonisch konvooi in een hinderlaag bij Tanusevci. Hierbij komt een politieman om het leven;
- **10 maart:** Albanese strijders komen met eisen die veranderingen in de Macedonische grondwet moeten bewerkstelligen. Volgens hen worden etnische Albanese gediscrimineerd;
- **13 maart:** demonstratie door ongeveer 30.000 gematigde etnische Albanese in de hoofdstad Skopje verloopt vreedzaam. De Albanese, die voornamelijk behoren tot de gematigde DPA, steunen tijdens deze demonstratie de regering en veroordelen de acties van de rebellen;

- **14 maart:** tegendemonstratie door 5000 militante Albanese in Tetovo. Op dezelfde dag breken in de buitenwijken van Tetovo de eerste vuurgevechten uit. Tijdens deze gevechten tussen etnisch-Albanese rebellen en Macedonische politietroepen raakten elf politieagenten gewond. De gevechten breidden zich uit naar dorpen in de omgeving, in de buurt van de grens met Kosovo.

- **16 maart:** voor het eerst werd het Macedonische leger massaal tegen de rebellen ingezet. De heuvels rondom Tetovo werden met mortieren en artillerie bestookt. Tetovo, in het noordwesten van Macedonië, geldt als een bolwerk van Albanese. In de middelgrote stad zijn Duitse soldaten gelegerd die de bevoorrading regelen van hun KFOR-collega's in Kosovo;

- **18 maart:** De regering besloot tot het instellen van een avondklok in de stad Tetovo en enkele kleine dorpen rond deze stad.

woning in de heuvels rond Tetovo
wordt beschoten

- **20 maart:** Javier Solana, verantwoordelijk voor het veiligheids- en buitenlands beleid van de EU, bracht voor een overleg met de Macedonische regering, een bezoek aan Skopje. Na dit overleg kondigt de regering een ultimatum van 24 uur aan dat in de nacht van 21 maart afloopt. Hierin wordt van de rebellen geëist dat zij onmiddellijk de wapens neerleggen.

Na het verstrijken van dit ultimatum zal het Macedonische leger alle beschikbare middelen inzetten tegen de rebellen tot hun posities zijn vernietigd, aldus de ministeries van Binnenlandse Zaken en Defensie.

- **21 maart:** De rebellen in de bergen rond de Macedonische stad Tetovo hebben eenzijdig een onbeperkt staakt-het-vuren aangeboden.

In ruil werd van de regering verwacht dat Skopje het 'Albanese probleem' zou oplossen. De Macedonische regering verwierp het aanbod dezelfde avond. De Veiligheidsraad van de Verenigde Naties heeft unaniem de opstand van de Albanesezen in Macedonië krachtig veroordeeld. Volgens de Veiligheidsraad hebben de opstandelingen in beide regio's „de steun van etnisch-Albanese extremisten van buiten”.

De Macedonische regering besloot na het verstrijken van het ultimatum tot een grootscheepse aanval van alle beschikbare middelen op Albanese stellingen.

- **26 maart:** De grootste Albanese oppositiepartij PDP is uit het parlement gestapt.

Servische troepen op patrouille in de grensstreek

BOSNIË-HERZEGOVINA SINDS DE ALGEMENE VERKIEZINGEN.

TLNT DRS. Y. HAANDRIKMAN

In dit artikel wordt nader ingegaan op de problemen rond de regeringsvorming in zowel de entiteiten als op nationaal niveau. Daarna wordt de B-Kroatische problematiek uitgebreid beschreven, waarbij onder andere de militaire aspecten en de door de Hoge Vertegenwoordiger Petritsch ont-slagen B-Kroaten aan bod komen.

Bronnen: BBC, CNN, Frankfurter Allgemeine Zeitung, Institute for War and Peace Reporting, International Crisis Group, NRC Handelsblad, Office of the High Representative, OVSE, De Volkskrant.

REGERINGSVORMING

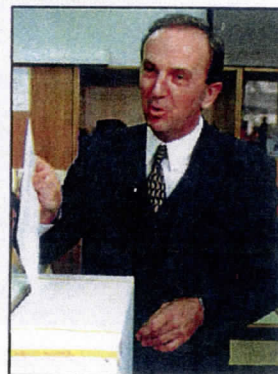
De verkiezingen van 11 november 2000 vonden plaats volgens nieuwe, mede door de internationale gemeenschap opgestelde regels. Met name de meer multi-etnische partijen profiteerden van deze nieuwe kieswet. De grootste B-Kroatische partij HDZ was het niet eens met deze verkiezingsregels en besloot daarom zowel het MKF- als het nationale parlement alsmede een aantal kantonraden in de MKF te boycotten. Door de boycot van de HDZ, die volgens de verkiezingsuitslag toch recht had op een redelijk aantal zetels, bleek het onderhandelen over een eventuele regeringscoalitie met name in de MKF en op nationaal niveau erg moeizaam te verlopen. Onder druk van de internationale gemeenschap besloten tien minder nationalistische en vooruitstrevende partijen daarom de handen ineen te slaan. Op 13 januari 2001 richtten zij de zogenaamde Alliantie voor Verandering (AZP) op. De belangrijkste partijen in deze alliantie zijn de volgende:

- **SDP:** Sociaal-Democratische Partij. Multi-etnische partij (de meeste leden zijn echter Bosniak) o.l.v. Zlatko Lagumdžija. Aanvankelijk vertegenwoordigde deze partij de voormalige communisten, maar na de fusie met de SDBiH (Sociaal-Democraten) in 1999 heeft de SDP steeds meer hetzelfde karakter gekregen als de westerse sociaaldemocratische partijen. De SDP is dan ook sterk op het westen georiënteerd en streeft een multi-etnisch Bosnië na. Tijdens de verkiezingscampagne beloofde men bovendien de wijdverspreide corruptie aan te pakken en de economie te hervormen.

- **SBiH:** Partij voor Bosnië-Herzegovina. Deze hoofdzakelijk uit Bosniaks bestaande groepering o.l.v. de voormalige Bosnische premier Harris Silajdzic heeft zich in 1996 afgescheiden van de SDA. De SBiH is eveneens westers georiënteerd en ziet Bosnië het liefst als eenheidsstaat, dat wil zeggen zonder de twee huidige entiteiten. Men heeft zelfs campagne gevoerd met extreme leuzen als "*Het is tijd voor een Bosnië zonder entiteiten*". Ook de terugkeer van alle vluchtelingen naar hun oorspronkelijke woonplaats in Bosnië wordt door de SBiH gesteund.

- De **NHI:** het Nieuwe Kroatische Initiatief van Kresimir Zubak is de enige niet-nationalistische B-Kroatische partij van belang. De partij is in juni 1998 ontstaan uit de gematigde vleugel van de HDZ in Bosnië en presenteert zichzelf als een pro-Bosnisch alternatief voor de B-Kroatische stemmers. Men zegt een multi-etnisch Bosnië na te streven.

In het nationale Huis der Afgevaardigden bezet de Alliantie voor Verandering 17 van de 42 zetels. In het Huis der Afgevaardigden van de MKF heeft de Alliantie 69 van de 140 zetels.

*Kresimir Zubak,
partijleider van de NHI*

1. REPUBLIKA SRPSKA (RS)

In de RS werd de nationalistische SDS veruit de grootste partij met 38% van de stemmen. De Amerikaanse ambassadeur in Bosnië, Thomas Miller, maakte echter al snel duidelijk dat de VS een regering met SDS-vertegenwoordigers niet zou accepteren. De gematigde PDP, met 13% de tweede partij van de RS, leverde daarom de premier in de persoon van Mladen Ivanic. Hij wist een regering om zich heen te vormen met 8 ministers van de PDP, 4 van de SDS en 1 van de SPRS (de gematigd-nationalistische partij van socialisten in de RS). De vijf overige ministersposten zijn gevuld door deskundigen die geen partijlid zijn. De drie regeringspartijen bezetten gezamenlijk 47 van de 83 zetels in het parlement. Het is de Amerikanen niet gelukt om de SDS volledig buiten de regering te houden, maar voor een partij die tweemaal zoveel stemmen kreeg als de andere partijen bezit de SDS opmerkelijk weinig ministersposten. De ministers die wel (formeel dan wel informeel) aan de SDS verbonden zijn, zijn bovendien geen prominente partijleden. De voorzitter van het parlement van de RS, Dragan Kalinic, is wel afkomstig uit de SDS maar zijn twee plaatsvervangers zijn lid van de PDP en de SDA.

2. MOSLIM-KROATISCHE FEDERATIE

In het Huis der Afgevaardigden (de "tweede kamer") van de MKF werd de SDA ternauwernood de grootste partij met 27% van de stemmen, terwijl de SDP 26% wist te behalen. De HDZ werd de derde partij met 18% (maar besloot ook dit bestuursorgaan te boycotten), gevolgd door de SBiH met 15%. Zoals reeds gemeld bezet de Alliantie voor Verandering in totaal 69 van de 140 zetels. Daarnaast zijn er een aantal kleinere partijen die gedoogsteun verlenen aan de AZP. Dit maakte het mogelijk dat tijdens de eerste zitting van het parlement vertegenwoordigers van gematigde partijen werden gekozen voor de belangrijkste functies in dit bestuursorgaan. Enver Kreso van de SBiH is namelijk parlamentsvoorzitter geworden, terwijl Ivan Brigic van de SDP zijn plaatsvervanger werd. Slavica Geber (NHI) werd benoemd tot secretaris. Uiteindelijk accepteerde het Huis der Afgevaardigden op 13 maart de nieuwe regering onder leiding van premier Alija Behmen van de multi-etnische partij SDP. De overige ministers zijn afkomstig uit de politieke partijen SDP, SBiH, NHI en BPS.

De regering wordt gesteund door alle partijen die deel uit maken van de Alliantie voor Verandering. Behmen heeft aangegeven dat hij economische hervormingen, de terugkeer van vluchtelingen en samenwerking met Europa als de belangrijkste prioriteiten voor zijn regering ziet. De vorming van het Huis der Volkeren van de MKF (de "eerste kamer") bleek de nodige problemen op te leveren.

Dit Huis wordt gevuld met vertegenwoordigers uit de kantonraden, waarbij er 30 Bosniaks, 30 B-Kroaten en 20 personen van een andere etnische achtergrond¹ afgevaardigd moeten worden. Vanwege de HDZ-boycot van de kantonraden is het echter niet mogelijk gebleken om het Huis der Volkeren volledig te vullen. Er zijn op dit moment slechts 14 B-Kroaten (lid van NHI, SDP en DNZ) aanwezig in het Huis der Volkeren. Op aandringen van de Hoge Vertegenwoordiger (HV) Petritsch heeft de eerste sessie van dit Huis toch plaatsgevonden op 22 februari en is er ook reeds een voorzitter benoemd (Ivo Komšić van de SDP). Dit alles terwijl niet eens de helft van het aantal benodigde B-Kroaten in het Huis benoemd was! De HDZ ging hier dan ook fel tegen tekeer en noemde de besluitvorming onconstitutioneel. In een persbericht beargumenteerde de HV echter dat personen die gekozen zijn om het volk te vertegenwoordigen de wettelijke plicht hebben om deze taak ook ten uitvoering te brengen.

De boycot van de gekozen HDZ-afgevaardigden is derhalve juist onconstitutioneel, en niet het bijeenroepen van het Huis der Volkeren volgens de HV.

¹ bijvoorbeeld Roma, Turken en Serviërs

3. BOSNIË-HERZEGOVINA

Op nationaal niveau werden de SDA (22%) en de SDP (20%) vrijwel even groot, gevolgd door de SDS (15%), SBiH (12%) en HDZ (12%). Het Bosnische presidium, dat bestaat uit een B-Serviër, een B-Kroaat en een Bosniak, moet een premier voordragen. Deze premier tracht vervolgens een regering te vormen. Het parlement

Ante Jelavic,
voorzitter van de HDZ
en voormalig lid van het
Bosnische presidium.

moet zijn goedkeuring geven aan de voordracht van zowel de premier als van zijn regering. In eerste instantie nomineerde het presidium op 7 februari HDZ-lid Martin Raguz als premier. Hiervoor bestond echter niet voldoende steun in het Huis der Afgevaardigden en op 13 februari nomineerde het presidium het B-Kroatische SDP-lid Bozidar Matic. Het B-Kroatische presidiumlid Ante Jelavic is het echter niet eens met deze nominatie en heeft bezwaar aangetekend. Dit bezwaar is door de HV opzij geschoven en op 22 februari heeft het Huis der Volkeren Matic als premier geaccepteerd. Ook zijn regering, bestaande uit leden van de Alliantie voor Verandering en de gematigde Servische partijen SNSD, PDP en SNS, heeft de goedkeuring van het parlement verkregen. De fracties van de SDA en de SDS onthielden zich echter van stemming, terwijl de HDZ-vertegenwoordigers de zaal verlieten voordat de stemming plaatsvond.

BOSNISCH-KROATISCHE PROBLEMATIEK

AANLEIDING

Alle in Bosnië gekozen B-Kroatische volksvertegenwoordigers komen een aantal keer per jaar bijeen tijdens het zogenaamde B-Kroatische congres. Dit congres heeft geen enkele rechtsgeldigheid, maar moet gezien worden als een informeel overlegorgaan van de nationalistische B-Kroatische partijen (met name de HDZ). In de aanloop naar de verkiezingen in november kwam dit congres echter in de belangstelling te staan. Omdat veel B-Kroaten zich in het nieuwe kiesstelsel ernstig tekort gedaan voelden, besloot het B-Kroatische congres tegelijk met de verkiezingen een referendum te houden. De vraag hierbij was of "*B-Croats should have their own political, educational, scientific, cultural and other institutions on the entire territory of BiH.*" Deze tekst kan gezien worden als een verkapte vraag naar steun voor een eventuele derde (B-Kroatische) entiteit in BiH. Ruim 98% van de B-Kroaten die deelnamen aan het referendum zou hierop bevestigend hebben geantwoord. Hierbij moet wel aangetekend worden dat slechts 70% van het B-Kroatische electoraat heeft gestemd. De OVSE, die de verkiezingen organiseerde, had geen toestemming gegeven voor dit referendum. In de kantons 2, 6, 7, 8, en 10 werden na afloop van de verkiezingen dan ook HDZ-kandidaten van de kieslijsten geschrapt door de OVSE, om-

dat zij met het organiseren van het referendum op de verkiezingsdag de verplichte campagne-stilte hadden geschonden. Deze kandidaten mocht de HDZ bovendien niet vervangen door andere personen, en aldus zijn er in de kantons van de genoemde kantons twee lege zetels ontstaan. De HDZ was het natuurlijk niet eens met deze strafmaatregelen en besloot mede daarom² een aantal bestuursorganen, waaronder zowel het nationale als het MKF-parlement, te boycotten.

HET B-KROATISCHE NATIONAAL CONGRES EN HET ONTSLAG VAN B-KROATEN

Op 16 november kwam het B-Kroatische congres bijeen in Tuzla, waarbij besloten werd om de werkzaamheden en bevoegdheden van dit orgaan uit te breiden. De 483 aanwezigen stemden in met een voorstel om het B-Kroatische Nationaal Congres (HNS) te benoemen tot het hoogste B-Kroatische orgaan in Bosnië, met als doel het beschermen van de nationale belangen en de soevereiniteit van deze bevolkingsgroep. Ante Jelavic, de B-Kroatische vertegenwoordiger in het Bosnische presidium, werd gekozen tot voorzitter van de HNS. De internationale gemeenschap heeft direct benadrukt dat dit orgaan geen enkele wettelijke basis heeft. Op 3 maart jongstleden kwam de HNS echter opnieuw bijeen in Mostar. Hierbij zouden ook enkele tientallen B-Kroatische officieren van de VF (strijdkrachten van de MKF) aanwezig zijn geweest. Het congres besloot een Raad in te stellen van alle B-Kroatische meerderheidskantons en -gemeenten. Dit is een voorloper van een algemeen B-Kroatisch zelfbestuur dat men binnen 15 dagen wilde realiseren indien de IC niet aan drie eisen zou voldoen:

1. Aanpassing van de verkiezingsregels die in november toegepast zijn.
2. Het in ere herstellen van de B-Kroatische kantonraadsleden die n.a.v. het referendum door de HV ontslagen zijn.
3. Respect voor het B-Kroatische stemgedrag.

² De andere reden was, zoals reeds besproken, de invoering van nieuwe kiesregels.

Poster HNS

Met dit laatste wordt gedoeld op de door de HDZ vermeende ondervertegenwoordiging van de B-Kroaten in de regeringen van de MKF en Bosnië. Bovenstaande poster, o.a. gesignaleerd in kanton 6, verduidelijkt deze redenering. Het rode gedeelte weerspiegelt de B-Kroatische partijen die verenigd zijn in de HNS, maar niet deelnemen aan de beide genoemde regeringen.

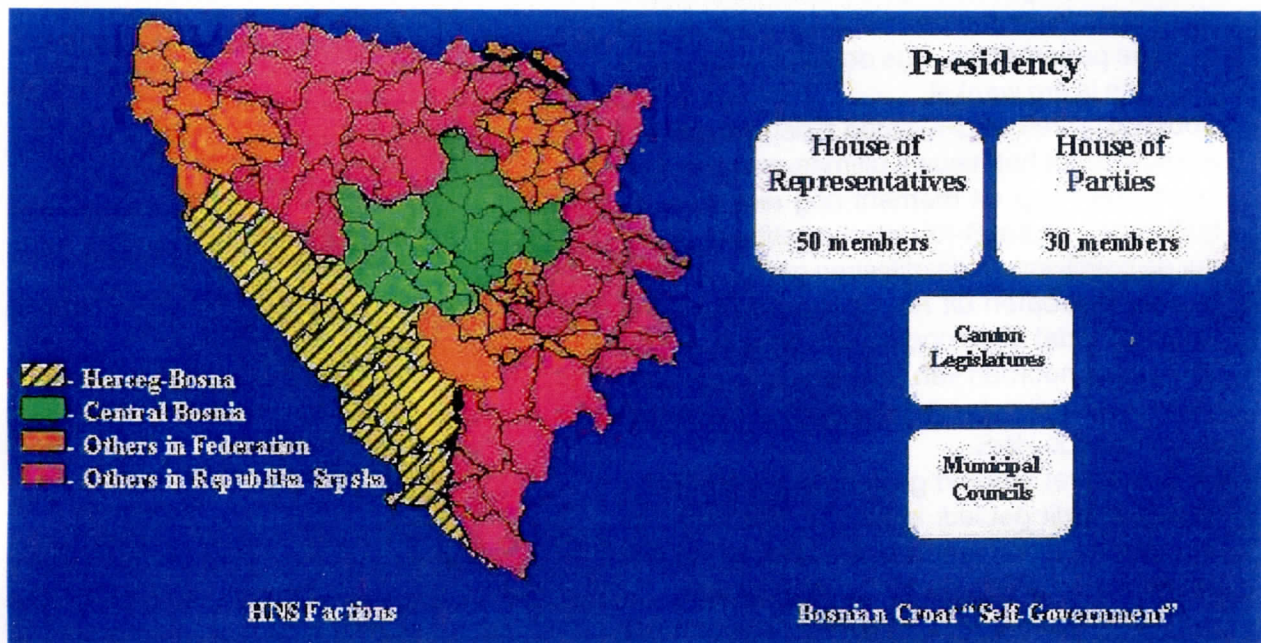
Het groene gedeelte staat voor de twee (kleine) B-Kroatische partijen die aangesloten zijn bij de Alliantie voor Verandering. Deze partijen, de NHI en de HSS, vertegenwoordigen slechts een klein deel van het B-Kroatische electoraat maar zijn wel de enige B-Kroatische deelnemers aan de regeringscoalities. De eis van de HNS dat het B-Kroatische stemgedrag gerespecteerd moet worden heeft aldus betrekking op deze ondervertegenwoordiging.

De internationale gemeenschap kon zich natuurlijk niet vinden in de door de HNS gestelde eisen. Slechts enkele dagen later, op 7 maart, besloot de HV Petritsch dat Jelavic ontheven werd van zijn functie in het Bosnische presidium. In zijn andere functie, als voorzitter van de HNS, had hij namelijk in strijd met de Dayton vredesakkoorden gehandeld. Ook drie andere prominente leden van het B-Kroatische congres (Andric-Luzanski, Tokic en Batinic) werden uit hun publieke functies ontheven.

Op zaterdag 17 maart kwam de HNS opnieuw in Mostar bijeen omdat het eerder gestelde ultimatum van 15 dagen de dag daarna zou aflopen. Hoewel Jelavic eerder die week had aangekondigd dat het B-Kroatische zelfbestuur dan automatisch in werking zou treden, besloot het congres anders. Het ultimatum is namelijk met 60 dagen verlengd om de internationale gemeenschap de gelegenheid te geven in te gaan op de drie gestelde eisen. De interkantonnale en intergemeentelijke raad blijven echter functioneren.

MILITAIRE ASPECTEN

Tijdens de bijeenkomst van de HNS op 3 maart zouden er ook een aantal besluiten genomen zijn op militair gebied. In elk geval is de politiek incorrecte term HVO als aanduiding voor de B-Kroatische strijdkrachten weer in gebruik genomen. Deze benaming wordt als incorrect beschouwd omdat in Dayton besloten werd dat de B-Kroatische (HVO) en de Bosniak-strijdkrachten (ARBiH) geïntegreerd zouden worden in één

De voorgestelde organisatiestructuur van het B-Kroatische zelfbestuur

leger, de VF. Het bevel over de HVO zou, na het verlopen van het door de HNS gestelde ultimatum, in handen komen van de president van het B-Kroatische zelfbestuur Marko Tokic. Verder zou besloten zijn dat de B-Kroatische militairen van de VF de federatie-emblemen van hun uniformen moeten verwijderen. Tenslotte zouden de weapons storage sites door de B-Kroaten niet meer bewaakt worden, zodat de bevolking zichzelf kon bewapenen. In de praktijk is van dit laatste weinig gebleken, maar er zijn wel degelijk diverse militairen waargenomen die hun emblemen verwijderd hebben.

In plaats daarvan worden soms Bosnische staatsymbolen of Kroatische emblemen gedragen. Tenslotte gaan er geruchten dat de B-Kroatische generaal Sopta samen met enkele andere vooraanstaande officieren voorbereidingen treft voor de creatie van een B-Kroatisch leger.

CONCLUSIE

Bijna vier maanden na de verkiezingen in november kennen alle bestuursorganen in Bosnië-Herzegovina inmiddels een regering.

Deze regeringen bestaan bovendien zowel in de MKF, de RS en op nationaal niveau uit meer gematigde partijen dan voorheen. Hierbij moet echter aangetekend worden dat de Alliantie voor Verandering, die in de MKF en nationaal de regering vormt, uit maar liefst tien partijen bestaat. De vraag is of de samenwerking tussen zo'n groot aantal verschillende groeperingen ook op de lange termijn goed zal gaan. Bovendien heeft de alliantie maar een zeer beperkte meerderheid in beide parlementen, dus de steun voor de regeringen is erg wankel.

Voor wat betreft de B-Kroaten zullen we moeten afwachten tot het nieuwe ultimatum in mei verloopt. Het is op dit moment nog niet duidelijk hoeveel steun het B-Kroatische zelfbestuur onder de bevolking en de militairen geniet. Zo hebben de B-Kroaten uit het Bosanska Posavina kanton (2), dat afgezonderd van de rest van de MKF in het noorden van Bosnië ligt, reeds aangegeven dat zij het niet eens zijn met de beslissingen van de HNS.

Dit is ook niet vreemd gezien de geografische ligging van dit gebied: indien er daadwerkelijk een derde entiteit wordt gecreëerd, wordt het Bosanska Posavina kanton buitengesloten.

Voor wat betreft de B-Kroatische militairen is het duidelijk dat sommigen gehoor geven aan de

oproep om hun MKF-emblemen te verwijderen, terwijl anderen dat niet doen. Hieruit is af te leiden dat niet alle militairen het B-Kroatische zelfbestuur (en derhalve het opperbevel van Tokic), erkennen.

Tenslotte hebben enkele katholieke bisschoppen in Bosnië te kennen gegeven wel achter de HNS te staan. ■

GEOGRAFISCHE VERKLARINGEN VOOR CONFLICTEN

TLNT DRS. SJOERD GROENENSTEIN

Oorzaken van conflicten tussen staten kennen vele, meestal sociaal-culturele en politieke, verklaringen. Minder gebruikelijk is het om conflicten op een geografische manier te benaderen. Dit artikel zal pogen om conflicten tussen staten met behulp van (politiek) geografische theorieën te verklaren. Voordat dit mogelijk is zal eerst duidelijk moeten zijn wat geografen onder een staat verstaan en waarom bepaalde staten kunnen overleven en andere niet. Daartoe zal in het meer theoretische gedeelte van dit artikel achtereenvolgens worden ingegaan op de definities van de voor politiek geografen belangrijke begrippen "staat", "centrifugale en centripetale krachten" en "grenzen". Vervolgens zullen aan de hand van een hypothetisch praktisch voorbeeld, de staat Sjoerdonië, een elftal geografische conflictsituaties geschetst worden. Voor zover het mogelijk is zullen deze hypothetische voorbeelden verduidelijkt worden met voorbeelden uit de recente geschiedenis.

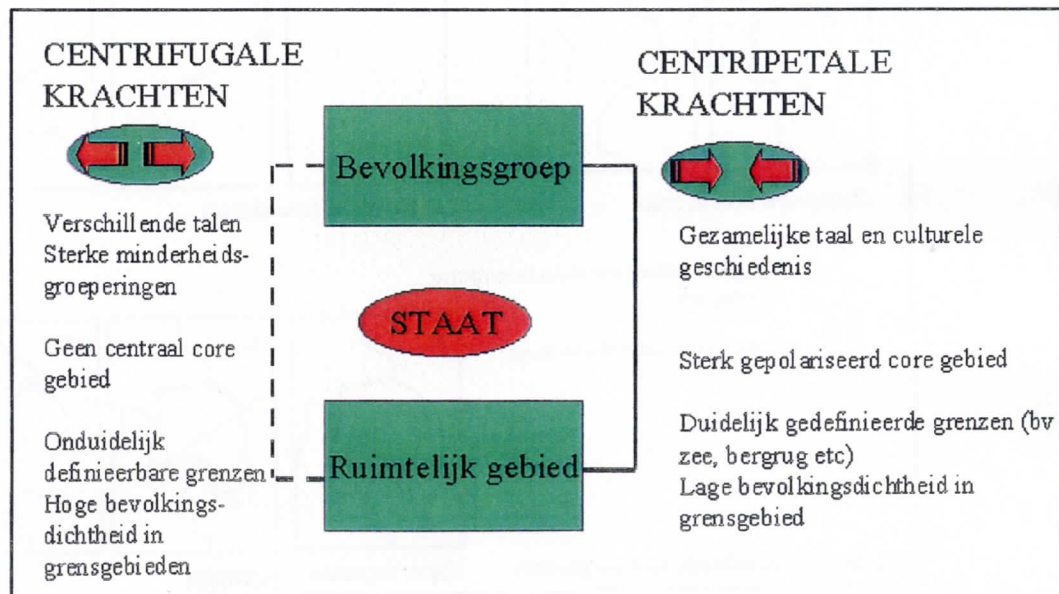
STATEN

Uit geografisch oogpunt gezien is de moderne staat de meest duidelijk afgebakende ruimtelijke basiseenheid. Op dit moment zijn er wereldwijd ongeveer 200 staten die zowel in grootte als in politieke belangrijkheid (vergelijk bijvoorbeeld de VS tegenover Andorra) zeer sterk kunnen verschillen. Ondanks deze verschillen hebben alle staten de volgende twee overeenkomstige kenmerken die gezamenlijk de basis voor de definitie "staat" vormen:

- Staten zijn zelfstandig bestaande ruimtelijke eenheden.
- Staten zijn duidelijk ruimtelijk gedefinieerd door grenzen. Hierdoor kunnen er ook tussen naast elkaar liggende staten verschillen bestaan in sociale, culturele, economische en politieke organisatie.

CENTRIFUGALE- VERSUS CENTRIPETALE KRACHTEN BINNEN STATEN

Het bestaan van een staat gedefinieerd zoals hierboven is afhankelijk van twee tegengestelde krachten die beide kunnen bestaan binnen één en dezelfde staat. Bedoelde krachten zijn de "centrifugale" (middelpuntvliedende) en de "centripetale" (middelpuntzoekende) kracht (zie figuur 1).

Figuur 1, Centrifugale en centripetale krachten binnen een staat

Centripetale krachten vormen bindende krachten binnen een staat waardoor het voor een staat mogelijk is voor langere tijd te kunnen bestaan. Voorbeelden van dit soort krachten zijn een gezamenlijke taal en cultuur, een lange gezamenlijke geschiedenis en duidelijk gedefinieerde staatsgrenzen. Een zeer belangrijke centripetale kracht is de zogenaamde national iconography¹ (Grieks: eicon is beeld): de positieve houding van een volk tegenover de staat waar het in leeft. Deze houding ontstaat voornamelijk door een combinatie van een lange gezamenlijke geschiedenis en een diep in de samenleving geworteld gezamenlijk geloof.

Centrifugale krachten daarentegen zoals verschillende talen en culturen binnen één staat, een korte gezamenlijke geschiedenis en betwiste en dus onduidelijk gedefinieerde grenzen drijven een staat uit elkaar. Zolang de centripetale de centrifugale krachten overtreffen zal een staat kunnen overleven. Overtreffen de centrifugale krachten de centripetale dan is een staat op vooral de langere termijn eerder vatbaar voor conflicten.

STAATSGRENZEN

Een belangrijk aspect van een staat is de grens die de ene staat van de andere scheidt, met andere woorden waardoor een staat ruimtelijk wordt gedefinieerd.

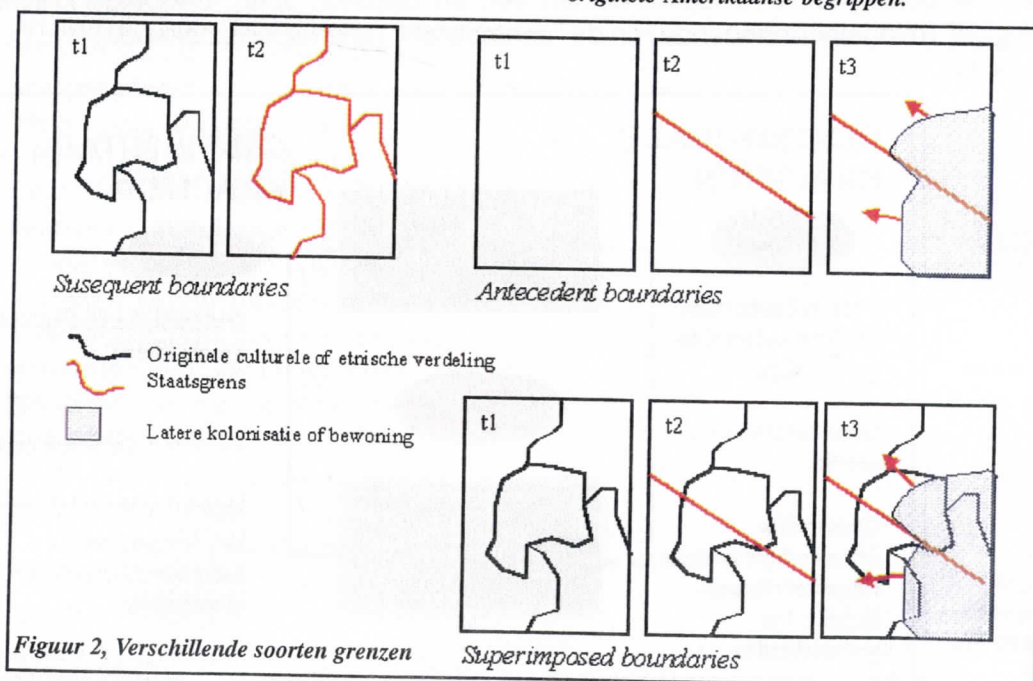
Er kunnen drie soorten grenzen, gebaseerd op de ruimtelijke spreiding van (min of meer uniforme) bevolkingsgroepen, worden onderscheiden (zie figuur 2). Afhankelijk van onder andere de soort grens waardoor een staat ruimtelijk gedefinieerd wordt, is een staat in geografisch opzicht meer of minder vatbaar voor conflicten.

SUBSEQUENT BOUNDARIES² zijn het soort grenzen tussen staten die zijn getrokken nadat verschillende volkeren al een geruime tijd in een bepaald gebied woonden. Hierdoor is al een basis gelegd in sociale, culturele, politieke en economische verschillen van bevolkingsgroepen tussen de verschillende gebieden. Een subsequent boundary ligt dus om een etnische groep die al bestond voordat de grens werd getrokken. Staten die worden gedefinieerd door dit soort grenzen kennen over het algemeen een stabiele samenleving. Verschillende grenzen in Europa (o.a. om Frankrijk en Nederland) zijn van dit type.

ANTECEDENT BOUNDARIES zijn grenzen die worden getrokken voordat een volk of bevolking leeft in het gebied waar de grenzen getrokken worden. Wanneer groepen mensen de verschillende, tot dan onbevolkte delen van de staten in een later stadium gaan bevolken of koloniseren zullen ze rekening moeten houden met de al bestaande grenzen. De nieuwe bevolking moet dus

¹ Een goede Nederlandse vertaling niet mogelijk vandaar de originele Amerikaanse begrippen.

² Een goede Nederlandse vertaling voor de verschillende soorten grenzen tussen staten is niet mogelijk vandaar de originele Amerikaanse begrippen.

Figuur 2, Verschillende soorten grenzen

Superimposed boundaries

rekening houden met de verschillen in sociale, culturele, economische en culturele organisatie die bestaan tussen de staten. Door deze organisatorische verschillen is het mogelijk dat in een ruimtelijk uniform gebied de ene kant van de grens zich sneller ontwikkelt dan de andere kant. De grens tussen Canada en de VS (een oorspronkelijk bijna onbevolkt gebied) is een voorbeeld van een antecedent boundary.

SUPERIMPOSED BOUNDARIES zijn een combinatie van subsequent- en antecedent boundaries. Superimposed boundaries worden getrokken nadat verschillende volkeren al een geruime tijd in een bepaald gebied woonden maar latere kolonisatie langs de nieuw getrokken grens geschiedt. Bij het vaststellen van superimposed boundaries wordt in veel gevallen geen rekening gehouden met de bestaande ruimtelijke verdeling van de sociale, culturele, economische en culturele verschillen die bestaan tussen de verschillende volkeren. Hierdoor doorsnijdt de nieuw getrokken grens veelal verschillende etnische groeperingen.

Met name staten gevormd door het trekken van superimposed boundaries zijn vatbaar voor conflicten.

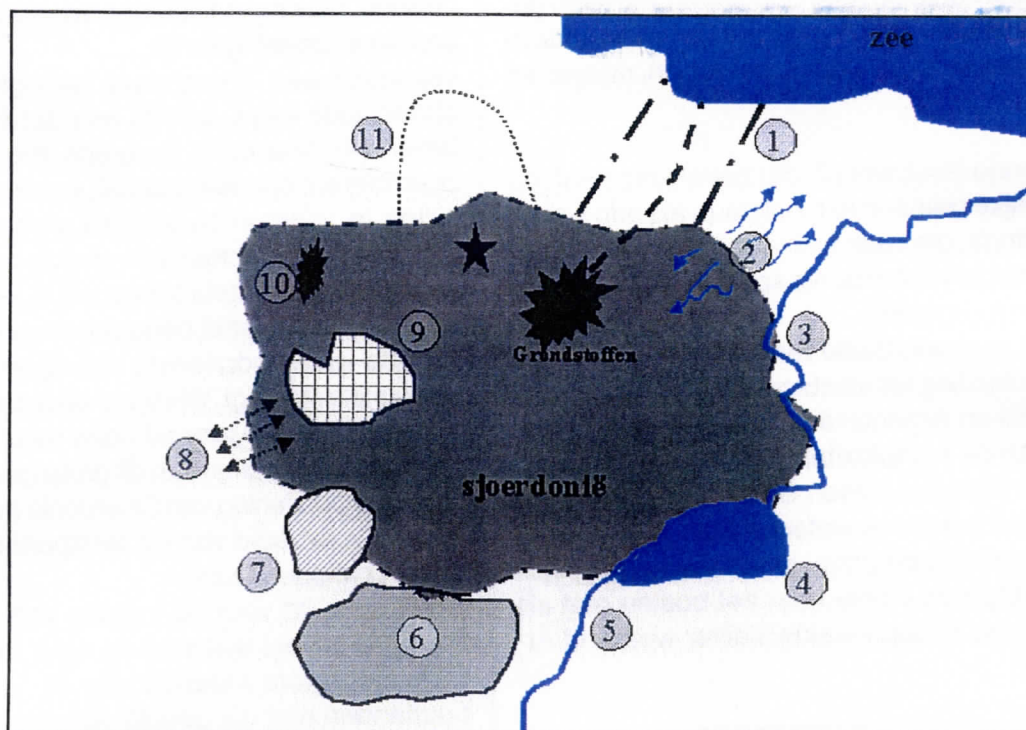
Veel Balkanlanden kolonisatie (bijvoorbeeld Bosnië) of Afrikaanse staten gevormd door Europese worden gekenmerkt door superimposed boundaries.

GEOGRAFISCHE CONFLICTSITUATIES

Over de vraag waarom conflicten tussen staten ontstaan, hebben zich al vele deskundigen zich gebogen. Het is dan ook niet de bedoeling van dit artikel om een alles omvattend antwoord op bovenstaande vraag te geven. Wel zal gepoogd worden om aan de hand van een hypothetisch voorbeeld (de staat Sjoerdonië, zie figuur 3, de nummers in dit figuur komen overeen met de nummers in de tekst) enkele geografisch georiënteerde oorzaken voor conflicten tussen staten te geven. Het mag duidelijk zijn dat besproken geografische oorzaken nooit de enige redenen zijn voor conflicten tussen staten; in de meeste conflict situaties is er sprake van multidisciplinaire met elkaar verweven oorzaken.

LANDLOCKED STATEN EN CORRIDORS

Het feit dat Sjoerdonië geheel door land is ingesloten (landlocked) is een eerste geografische oorzaak voor een conflict (1). Sjoerdonië heeft geen directe toegang tot de zee of tot een goed bevaarbare rivier richting zee om haar bulk export producten naar buitenlandse markten te vershippen en/of om goedkope bulk producten te importeren. De eis van Sjoerdonië op een landcorridor door het buurland richting zee of goed bevaarbare rivier kan dus een mogelijke oorzaak van conflict zijn. Bij veel conflicten tussen Afri-

Figuur 3, Sjoerdonië en haar conflictsituaties

Figuur 4, Landlocked Ethiopië

kaanse landen (bijvoorbeeld het conflict tussen Ethiopië en Eritrea) speelt het landlocked-feit en de eis op een corridor een belangrijke rol.

CONFLICTEN MET BETREKKING TOT NATUURLIJKE GRENZEN

De volgende vier geografische twistpunten tussen Sjoerdonië en haar buurstaten zijn allen gerelateerd aan grenzen getrokken over natuurlijke grenzen zoals waterscheidingen, rivieren en meren.

Het eerste twistpunt (2) dat betrekking heeft op natuurlijke grenzen kan ontstaan als een waterscheiding³, die vaak toch al moeilijk in het landschap te definiëren is, als scheidslijn tussen staten wordt gebruikt.

Een klassiek voorbeeld van een conflict over een waterscheiding als staatsgrens is het conflict tussen Chili en Argentinië. Ten eerste was als gevolg van de complexiteit van de hydrografie in het grensgebied tussen Chili en Argentinië het niet duidelijk waar de waterscheiding precies liep. Ten tweede verplaatste de waterscheiding zich als gevolg van erosie naar het oosten met als gevolg een in oppervlakte kleiner wordend Argentinië.

³ Een waterscheiding is een lijn die twee naburige stroomgebieden van elkaar scheidt.

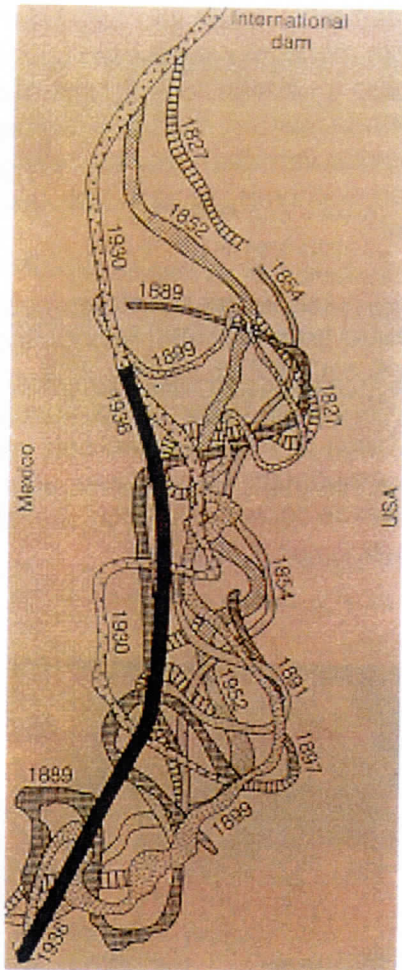
Een tweede probleem gerelateerd aan natuurlijke grenzen (3) kan zich voordoen als een rivier als grens wordt aangemerkt.

De loop van de rivier kan met name in rivierdelta's door het meanderen van de rivier in een kort tijdsbestek sterk veranderen.

De grens tussen Mexico en de VS die gevormd wordt door de sterk meanderende rivier de Rio Grande, was rond 1900 een voorbeeld van zo'n conflict situatie (figuur 5).

Wanneer een grens over een groot wateroppervlakte loopt, kan dit een derde probleem leiden (4): hoe moet de grens zonder aanwezige referentiepunten bepaald worden? Om conflicten te voorkomen worden grenzen in deze gevallen vaak precies even ver van beide oevers getrokken. Het laatste twistpunt (5) kan ontstaan wanneer Sjoerdonië benedenstrooms aan een voor de watervoorziening van Sjoerdonië zeer belangrijke rivier ligt. Wanneer de bovenstroomse buurstaten veel water uit deze rivier gebruiken of het water vervuilen kan dit grote gevolgen voor de watervoorziening van Sjoerdonië hebben. Een actueel voorbeeld van dit twistpunt speelt zich af in het Midden Oosten.

Israël gebruikt voor de irrigatie van haar landbouwgrond veel water uit de rivier de Jordaan. Dit leidt tot grote watertekorten bij de Arabische buurlanden met als gevolg spanningen tussen Israël en haar Arabische buurlanden.

Figuur 5, Meanderende grensrivier tussen Mexico en de VS

CONFLICTEN MET BETREKKING TOT MINDERHEIDSGROEPERINGS

De meest explosieve en emotionele problemen waardoor er conflicten tussen staten kunnen ontstaan, hangen vaak samen met de ruimtelijke locatie van minderheidsgroeperingen. In Sjoerdonië bestaan vier problemen gerelateerd aan de locatie van minderheden.

Een eerste oorzaak voor conflicten gerelateerd aan de locatie van minderheidsgroeperingen (6) kan ontstaan als er langs de staatsgrens van Sjoerdonië in het buurland een minderheidsgroepering woont met dezelfde taal en cultuur als Sjoerdonië. Met name als deze minderheidsgroepering zich achtergesteld voelt bij de rest van de bevolking kunnen er spanningen ontstaan en kan Sjoerdonië besluiten deze minderheidsgroepering te steunen. De "bevrijding" van de Duitstalige Sudeten in voormalig Tsjechoslowakije door nazi Duitsland in 1938 is een goed voorbeeld van zo'n situatie.

Een tweede conflictsituatie kan ontstaan als er een etnische groepering met een eigen taal en cultuur maar zonder eigen staat halverwege Sjoerdonië en een buurland gelokaliseerd is (7). Ook hiervan zijn in Afrika voorbeelden te vinden ontstaan nadat de Europese kolonisten zonder rekening te houden met etnische verschillende bevolkingsgroepen nieuwe staten stichtten (superimposed boundary staten). Ook op de Balkan is deze conflictsituatie zeer actueel. Albanezen met een eigen taal en cultuur leven zowel in Kosovo, Montenegro en Macedonië.

Een volgend conflict tussen Sjoerdonië en een buurland kan ontstaan wanneer nomadenstammen uit een buurland hun vee achterna trekken en hierbij regelmatig de staatsgrens overschrijden (8). Dit leidt meestal tot kleinschalige conflicten en is in bijvoorbeeld in Oost Afrika tussen Ethiopië en Somalië nog steeds een oorzaak van conflict.

Minderheidsgroeperingen binnen de staatsgrenzen van Sjoerdonië met een afwijkende taal en cultuur kunnen een interne bedreiging voor de staat Sjoerdonië vormen (9). Separatistische groeperingen uit Quebec in Canada zijn hier een voorbeeld van. Deze initieel interne nationale problemen kunnen uitlopen tot een internationaal conflict wanneer de separatisten een eigen staat uitroepen en hierbij de hulp van gelijkgestemde staten vragen en krijgen.

OVERIGE GEOGRAFISCHE CONFLICTSITUATIES

De laatste twee mogelijke geografische conflictsituaties worden veroorzaakt door de ruimtelijke locatie van natuurlijke grondstoffen, economisch belangrijke regio's en belangrijke culturele erfgoederen. De mogelijke conflictsituatie(10) wordt veroorzaakt door de aanwezigheid van een internationaal belangrijke grondstof of cultureel erfgoed binnen de staatsgrenzen van Sjoerdonië. Actuele voorbeelden hiervan zijn de oude stad van Jeruzalem waar al eeuwenlang door verschillende bevolkingsgroepen om gevochten wordt en het Merelveld in Kosovo dat een belangrijk cultureel erfgoed is voor de Serviërs.

Tot slot kan het feit dat er in Sjoerdonië dicht langs de staatsgrens een voor Sjoerdonië zeer belangrijke natuurlijke grondstof, economische

regio of cultureel erfgoed gelokaliseerd is leiden tot conflictsituatie (11). Deze grondstof, economische regio of cultureel erfgoed is volgens Sjoerdonië zo vitaal voor het voortbestaan en identiteit van de staat dat Sjoerdonië bereid is het eigen grondgebied ten koste van het grondgebied van het buurland te expanderen om zo de veiligheid van bovengenoemde zaken te waarborgen. De Russische claim op Finland in 1939 is gebaseerd op de locatie van de tweede en economisch belangrijke stad Leningrad relatief dicht bij de grens met Finland gelegen. Door Finland te veroveren en als bufferzone te gebruiken kwam Leningrad buiten het bereik van mogelijke artillerie aanvallen te liggen.

SAMENVATTING EN CONCLUSIES

Hierdoor kunnen er ook tussen naast elkaar liggende staten verschillen bestaan in sociale, culturele, economische en politieke organisatie.

Staten kunnen onderling in bijvoorbeeld grootte, bevolkingsaantal of politieke structuur erg van elkaar verschillen. Ondanks deze verschillen hebben alle staten de volgende twee overeenkomstige kenmerken die gezamenlijk de basis voor de definitie "staat" vormen:

- Staten zijn zelfstandig bestaande ruimtelijke eenheden.
- Staten zijn duidelijk ruimtelijk gedefinieerd door grenzen.

Het voortbestaan van een staat wordt onder andere bepaald door de verhouding centrifugale/centripetale krachten binnen de staat. Zolang de centripetale- de centrifugale krachten overtreffen zal een staat kunnen overleven. Overtreffen de centrifugale krachten de centripetale dan is een staat vatbaar voor conflicten.

Ruimtelijke grenzen tussen staten kunnen in drie soorten worden ingedeeld: subsequent, antecedent en superimposed. Deze classificatie is gebaseerd op het relatieve tijdstip van bewoning van een gebied en het trekken van een staatsgrens door dat gebied. Met name staten gevormd door het trekken van superimposed boundaries zijn doordat er geen rekening wordt gehouden met de gevestigde etnische ruimtelijke spreiding van bevolkingsgroepen vatbaar voor conflicten. Geografische analyse met betrekking tot het

bestaan en ontstaan van conflicten tussen staten zijn met name gebaseerd op ongehinderde toegang tot zeeën, onenigheid over natuurlijk gevormde grenzen, minderheidsgroeperingen en de locaties van internationaal belangrijke grondstoffen, economische regio's of culturele erfgoederen.

Hoewel conflicten tussen staten meestal worden verklaard door politieke, economische, historische, sociale of culturele verschillen is gepoogd in dit artikel aan te geven dat bovengenoemde verschillen in veel gevallen ook een geografische component hebben. Ook geografische georiënteerde oorzaken kunnen aanleiding zijn tot internationale conflicten. ■